

ПРОФЕСИОНАЛНА ОДГОВОРНОСТ НА АДВОКАТИ, НОТАРИ И ИЗВРШИТЕЛИ И ОДГОВОРНОСТ ЗА НАДОМЕСТ ЗА ШТЕТА

1. ВОВЕД

1.1. Воопшто за професионалната одговорност

Професионалната етика и дисциплинската одговорност на одделни професии историски гледано била силна и се засилувала со текот на технолошкиот развој и глобализацијата. Правниците, адвокатите, извршителите, нотарите, медицинарите, лекарите, фармацевтите, градежниците архитектите, и други професии се професии кои се вбројуваат во т.н. регулирани професии и подлежат на правилата на професионалното право. Ова ги опфаќа не само со закон регулираните правила за реализација на нивната професија, туку и етичките и професионалните кодекси кои ја подигаат структурата на повисок пијадестал. Овие професии бараат перманентно учење и усовршување, подлежат на програми на едукација, лиценцирање, оценување како и на задолжително осигурување во врска со грешки направени во професионалната дејност.

Професионалната одговорност или како во Европа сега се нарекува одговорност за услуги имаме кога ќе се повредат законските или договорните обврски на носителот на одредена слободна професија во постапка на пружање на професионални услуги на неговите корисници. Во рамките на професионалната одговорност се издвојуваат граѓанската, дисциплинската и кривичната одговорност. Сите три вида на одговорност во пракса можат да се реализираат паралелно кон носителот на слободната професија, затоа што тие не се исклучуваат една со друга, а некои од нив се меѓу себе и комплементарни. Секоја од овие одговорности на носителите на слободните професии претпоставува посебни различни правни правила, услови за нивно постоење, постапки по кои тие се утврдуваат, органи надлежни за утврдување и изрекување на санкции. Граѓанската и кривичната одговорност на носителите на слободни професии ја утврдуваат државни органи-надлежните судови, во со закон предвидена постапка. Дисциплинската одговорност ја утврдуваат дисциплинските органи кои се создаваат при професионалните здруженија во посебна постапка-дисциплинска постапка, а за одредени слободни професии во споредбеното право постојат и примери кога има учество на државни органи во утврдување на дисциплинската одговорност.

Во овој труд станува збор за професионална граѓанска одговорност за штета на адвокати, нотари и извршителите. Граѓанската одговорност начелно го става носителот на една слободна професија, овде на професионалци, кои при тоа имаат јавни овластувања, наспрема корисникот на неговите услуги и има за цел да го обезбеди обештетувањето на лицата кои трпат штетни последици од професионална грешка. Постои едно право на граѓанската одговорност - право на обештетување, надомест на настаната штета, кај сите видови на професионална одговорност. За разлика од ова, дисциплинското право е различно кај различни видови на професии. Кај граѓанската одговорност се работи за надомест на штета која произлегува од професионална дејност, додека кај дисциплинската одговорност во прашање е казнување- и изрекување на одредена санкција- на секое дејствие кое е спротивно на професионалното добро. Тужбата за граѓанска одговорност и тужбата(барањето) за дисциплинска одговорност се различни, можат да се подигнат паралелно, сукцесивно, но дисциплинските органи не се врзани со граѓанската јурисдикција. Кривичната одговорност е блиска со дисциплинската тие се исти по природа - казнени, но се разликуваат во постапката за изрекување и по својот опфат.

2. ОДГОВОРНОСТ ЗА ШТЕТА ВО ЗАКОНИТЕ СО КОИ СЕ УРЕДУВА ВРШЕЊЕ НА ДЕЈНОСТА: ЗАКОН ЗА АДВОКАТУРАТА ¹, ЗАКОН ЗА НОТАРИЈАТОТ² И ЗАКОН ЗА ИЗВРШУВАЊЕ³

Вочленот 37-а од Законот за адвокатурата (во понатамошниот текст ЗА) е нормирано дека адвокатот е должен да се осигура од одговорност за штета која би ја сторил на трети лица со намерна или проневерна одговорност. Договорот за осигурување од одговорност за адвокати те-членовина адвокатското друштво или за адвокатите кои работат во тоа друштво, го склучува друштвото. Најнискиот износ на осигурување за кој адвокатот што е запишан во Именикот на адвокатите е должен да склучи договор за осигурување, изнесува 10.000 евра во денарска противвредност. Адвокатите, основачина адвокатско друштво, подлежат на поединечно осигурување од одговорност за штета во износ од 10 000 евра денарска

¹ „Службен весник на Република Македонија“ бр. 59/02, 60/06, 29/07, 106/08, 135/11, 113/12 и 148/15 понатамошниот текст ЗА

² „Службен весник на Република Македонија“ бр. 72/16, 142/16 и 233/18 во понатамошниот текст ЗН

³ „Службен весник на Република Македонија“ бр. 72/16, 142/16 и 233/18 во понатамошниот текст ЗИ

против вредностанајнискиотизноснаосигурувањенакојаадвокатскотодруштвоедолжнодасклучидоговорзаосигурувањеододговорностзаштетаизнесува50.000евраводенарскапротив вредност.

АдвокатитепредзапочнувањесовршењетонаадвокатскатадејностштоќесезапишатвоИменикотнаадвокатитеседолжнидадоставатдоказзаосигурувањеододговорностзаштета.

Соусловитезаосигурувањеможедасепредвидидекаштетатадоодреденизносјанадоместува адвокатотлично.

Акодојдедоизменанаусловитезаосигурување,адвокатотедолжен,откакоќепримиизвестувањеодКоморатазатоа,безодложувањедагоусогласисвоетоосигурувањесоизменетитеуслови. Адвокатотедолженуреднодагопродолжуваосигурувањетоододговорност.

КоморатаможедагопреземеосигурувањетоододговорностнаситеадвокативоРепубликаМакедонија.Вотојслучајаадвокатитесе

должни

наКоморатадаиплаќаатнадоместокзаосигурувањеод

одговорност.Повредатанаобврскитезаосигурувањеододговорност,односноплаќањетонанадоместокнаКоморатазаосигурувањетоетешкаповреданаадвокатскатадолжност.

Осигурувателитеседолжнидагосклучатдоговоротзаосигурувањеододговорностсоадвокатоткојќеимсеобрати,илисоКомората.

УсловитезаосигурувањезаедничкигиутврдуваатосигурителнитедруштвавоРепубликаМакедонијаводоговорсоКомората,освенвослучајкогаКоморатаговршиосигурувањетонаадвокатите.Осигурителнитедруштваседолжнизасекојаследнагодина

даопределатосигурителнодруштвоекоеќе

гизастапува.Ако

иститенепостапаттаканајдоцнадокрајотнаоктомвриотеконатагодина,занивензастапникќесесметаосигурителнотодруштво кое ќегоопредели Комората. Одлуката наКоморатазатоанееуправенакт. Ќесесмета декаадвокатот склучилдоговорзаосигурување кога поднел барањезаосигурување,безогледнатодаливотоа времеќебил постигнатдоговор

.Акоадвокатотштетатајанаправилнатретолиценамерноилиодгрубоневнимание,осигурителнотодруштвоекоејанадоместилоштетатанатретотолицеимаправонарегресспремаадвокатот,односноадвокатскотодруштво.Согласно членот 37-в став 4-5, странскиотадвокатконбарањетозауписвоИменикотнастранскитеадвокатиморадаприложипотврдаздржавјанствоназемјатачленканаЕвропскатаунија,доказзаосигурувањеодпрофесионалноодговорностзаштета,доказодсоодветенорганилипрофесионалноорганизацијадекастекналправодавршиадвокатскадејноствосвојатаматичнадржава,какоидоказзачленствоваадвокатскоздружениевоматичнатаиливонекојадругадржаваземјачленканаЕвропскат

аунија..Странскиот адвокат кој е запишан во Именикот на странските адвокати се ослободува во целост или делумно од осигурување за одговорност за штета од членот 37-а од овој закон, ако поднесе доказ дека автоматичната држава во целост или делумно е осигуран во иста вредност од одговорност за штета, односно до колку такво осигурување е еднакво според условите и степенот на покривање.

Во членот 38 од Законот за нотаријатот (во понатамошниот текст ЗН) уредена е одговорноста за штета на нотарот. Нотарот е должен да ја надомести штетата што ја причинил на друг во вршењена нотарската служба.

Нотарот за причинетата штета одговара согласно соопштите правила за надоместок на штета предизвикан во вршењена служба. Државата не одговара за штетата што ја предизвикал нотарот.

Нотарот одговара солидарно со неговиот помошник-нотариза меник-нотар за штетата што тие ќе ја причинат.

Нотарот има правна регрес од лицата наведени во ставот (4) на овој член, согласно соопштите правила за регресна одговорност во вршењена служба.

Надместокот на штетата се утврдува

спогодбено, а во спротивно се утврдува по парнична постапка. Осигурување од одговорност за штета. Во членот 14 од ЗН е уредено дека Нотарот е должен пред да започне работа да се осигура од одговорност за штета кој абиможелда им ја причини на странките и на трети лица при вршењето на нотарската служба. Во полисата за осигурување може да се предвиди штетата до определени износот на нотарот непосредно да ја надомести.

Најнискиот износ на осигурување изнесува 50.000 евра во денарска противвредност, сметан според средниот курс на Народната банка на Република Македонија на денот на осигурувањето.

Нотарот кој според извештајот за остварената награда во претходната година, остварил бруто нотарска награда поголема од 50 000 евра, во наредната година се осигуруванај малку на износ во висина на остварената награда.

При измена на условите за осигурување и висината на износот за осигурување нотарот е должен, во рок од 30 дена, да го усогласи своето осигурување со изменетите услови и износот и затоа писмено да ја извести Комората. Нотарот е должен уредно да го продолжува осигурувањето од одговорност за штета.

Осигурувањето го опфаќа и осигурувањето од одговорност

запреземените дејствија од странана помошникот нотар, заменикот нотар, нотарскиот стручен соработник и другите вработени во нотарската канцеларија.

Комората може во име из сметка на нотарите да го организира осигурувањето од одговорност за штета на сите нотарива во Република Македонија, доколку постои согласност од сите нотари.

Комората може да изврши осигурување од одговорност за штета на сите нотарива во Република Македонија на товар на нотарите, доколку постои писмена согласност од сите нотари.

Секој нотар е должен во рок од 15 дена по склучувањето, односно продолжувањето на договорот за осигурување од одговорност за штета, копија од полисата за осигурување да достави до Комората.

Комората е должна еднаш годишно да го извести Министерството за редовното осигурување од одговорност за штета на нотарите.

Во членот 43 од Законот за извршување (во натамошниот текст ЗИ) е нормирано дека, извршителот е одговорен за целата штета што ја причинил на странката или спрема трети лица, со незаконско спроведување на извршните дејствија и со неисполнување на должностите што ги има како извршител според овој закон. Извршителот е одговорен за штетата која произлегла од извршување на поединечни дејствија што ги предизвикале лицата кои дејствувале по негово овластување заменикот на извршителот или помошникот на извршителот (кои се овластени од извршителот и дејствуваат во име и за сметка на извршителот). Извршителот е одговорен и за други лица, кои ги вработил за поединечни дејствија при спроведувањето на извршувањето. Најнискиот износ на осигурување за кој извршителот мора да склучи договор за осигурување изнесува 100.000 евра во денарска противвредност. Извршителот не одговара за причинетата штета доколку незаконитоста или неисполнувањето на должностите, не е утврдено во постапка по изјавен приговор по членот 86 од ЗИ. Осигурителното друштво има право на регрес од извршителот за надоместената штета само во случај кога штетата е причинета по вина на извршителот. Штетата се утврдува во парнична постапка

Прашањата, кои пред нас се поставуваат, кога го имаме предвид членовите од трите закони се: каква е релацијата на нормите од ЗА, ЗН и ЗИ со нормите за одговорност за штета од Законот за облигационите односи (во понатамошниот текст

ЗОО)⁴; за каков вид на одговорност за штета се работи во наведените закони; кој може да се јави во улога на штетник и оштетен; со кое штетно дејствие може да се причини оваа штета; што значи за адвокатите, нотарите и извршителите задолжителната обврска за осигурување од професионална одговорност со определување на минималниот износ на осигурување ;

2.1 Забрана за предизвикување на штета и одговорност за штета

Во однос на штетата ЗА, ЗН,ЗИ и ЗОО се во релација на *lexspecialis* и *lexgeneralis*. ЗА, ЗН и ЗИ имаат специјални норми кои ги дерогираат нормите на општиот закон за одговорност за штета, но на се она што во однос на штетата не е уредено со специјалниот закон, се применуваат нормите на општиот закон во конкретниот случај ЗОО.

Предизвикувањето штета со дејствие спротивно на правото е основ за граѓанско-правната одговорност, односно за настанувањето на облигацијата. Предизвикувањето штета на друг, од аспект на правото е недозволено, па оттука за него правото врзува определени последици коишто и со тоа го трансформираат во правен факт. На тој начин предизвикувањето штета е правен факт со кој законот го врзува задолжителното настанување на облигацијата. Граѓанско-правната одговорност можеме да ја дефинираме како одговорност што произлегува од повредата на заштитените интереси и добра на правните субјекти. Овие правно заштитени добра и интереси се како од материјална (имотна) така и од нематеријална (лична) природа. Па така задирањето во материјалните права резултира или со намалување на имотот или спречување на неговото зголемување (обична штета и изгубена корист), додека повредата на личните права се огледа како нематеријална штета.

Во ЗОО постои општа одредба со која се утврдува обврската за учесниците во правниот промет да се воздржат од постапки со кои на друг може да се предизвика штета (член 9, Забрана за предизвикување штета) и обврската за надомест на штета (член 141, Основи на одговорноста). „Од предизвикување штета на другите мора да се воздржат сите, а ако сепак до неа дојде настанува облигационен однос за надомест на т.н. вондоговорна или деликтна штета“⁵. Според правната теорија кај вондоговорната одговорност, помеѓу штетникот и оштетениот не постои правен однос пред штета да

⁴ Закон за облигационите односи („Службен весник Република Македонија,„18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13;

⁵Мораит Б., *Облигационо право, Књига прва*, „Атлант ББ“ Бања Лука, 1997, стр. 59-61

настане. Дотогаш, помеѓу овие лица постои само наведениот општ однос, кој се однесува на сите правни субјекти и кој почива на законската забрана за причинување на штета на други лица. Дури откако ќе биде предизвикана штета, за која постои одговорност, меѓу лицето што ја предизвикало или одговара и лицето кое е оштетено, настанува посебен однос, кој се состои во должноста штетата да биде надоместена и правото да се бара надомест на таа штета.

Одговорност за штета предвидена во членот 37-а од ЗА и 38 ЗН и 43 на ЗИ, е деликтна - кон сите трети лица вондоговорна одговорност, која настанува со незаконското спроведување или неисполнувањето на должностите определени со овие закони.

Се поставува прашање дали бидејќи во членот 37-а од ЗА, и членот 38 од ЗН и член 43, како оштетени можат да се јават сите трети лица, кои претрпеле штета, (како и странките на постапката доверителот и должникот во ЗИ), дали може да се смета дека тие се во определен претходен однос со адвокатот, нотарот и извршителот. Адвокатите со своите клиенти се во договорен однос, најчесто со давање на полномошно, но штетата од кршење на професионалните обврски може да настане и за трети лица, додека нотарите и извршителите вршат специфичен вид на услуги и нивните „клиенти“ се во одредена постапка уредена со закон. Кај нотарите се врши заверка на факти, кога станува збор за договорни страни може да се врши заверка на договорот, се издава јавна исправа или се врши солемнизација, или пак се води оставинска постапка, тоа значи дека не станува збор за договорен однос. Кога станува збор за извршувањето исто така нема договорен однос меѓу извршителот и доверителот и должникот. Иако доверителот во определени околности, таму каде има, може да избира помеѓу неколку извршители на кој ќе му поднесе барање за извршување односот не е договорен. Доверителот и должникот се странки на извршната постапка и нивниот однос со извршителот не е облигационо правен договор, ниту правно дело. Така, иако доверителот го започнува конкретното извршување и може да го запре, сепак можеме да дојдеме до заклучок дека одговорноста, која се предвидува во членот 43 е вондоговорна одговорност за штета која произлегува од кршење на законски одредби, а не на договорни одредби што се закон за страните.

Во членот 37-а од ЗА е нормирано дека адвокатот е должен да се осигура за одговорност за штета која ќе ја причини со намера во вршење на адвокатската дејност. Должноста за осигурување како според овој закон да не е задолжителна за обично

невнимание, туку само за намера . А во истиот член се определува дека осигурителната компанија има право на регрес доколку адвокатот штетата ја направил со намера или крајно невнимание.

Во членот 14 од ЗН е уредена обврската за задолжително осигурување од професионална одговорност. Нотарот е должен пред да започне со работа да се осигура од одговорност за штета која биможел да им ја причини на странките и на трети лица при вршењето на нотарската служба. Во полисата за осигурување може да се предвиди штетата до определени зносно нотарот непосредно да ја нао мести. Најнискиот зносно осигурување изнесува 50.000 евра во денарска противвредност, см етано според средниот курс на Народната банка на Република Македонија на денот на осигурув ањето. Нотарот кој според извештајот за остварената награда во претходната година, остварил бруто нотарска награда поголема од осигурената сума од 50 000 евра во денарска противвредност, во наредната година се осигуруванај малку на износ во висина на остварената на града. При измена на условите за осигурување и висината на износот за осигурување нотарот е должен, во рок од 30 дена, да го усогласи своето осигурување со изменетите услови и износот и з ато писмено да ја извести Комората. Нотарот е должен уредно да го продолжува осигурувањето од одговорност за штета. Осигурувањето го опфаќа и осигурувањето од одговорност за преземените дејствија од страна на помошникот нотар, заменикот нотар, нотарскиот струче н соработник и другите вработени во нотарската канцеларија. Комората може во име и за сметк а на нотарите да го организира осигурувањето од одговорност за штета на сите нотариво Републ ика Македонија, доколку постои согласност од сите нотари. Комората може да изврши реосигу рување од одговорност за штета на сите нотариво Република Македонија на то варна нотарите, доколку постои писмена согласност од сите нотари. Секој нотар е должен во рок од 15 дена по ск лучувањето, односно продолжувањето на договорот за осигурување од одговорност за штета, копија од полисата за осигурување да достави до Комората. Комората е должна еднаш годишно да го извести Министерството за редовното осигурување од одговорност за штета на нотарите. Според членот 38 од ЗН, нотарот е должен да ја нао мести штетата што ја причинил на друг во вршењето на нотарската служба. Нотарот за причинетата штета одговара согласно општите правила за нао мести о кн аштета предизвикана во вршењето на службата.

3.1 Професионална одговорност според ЗОО

Во општата норма во член 11 став 2 од ЗОО, стои дека учесникот во облигациониот однос е должен во извршувањето на обврска од својата професионална дејност да постапува со зголемено внимание, според правилата на струката и обичаите (внимание на добар стручњак). Вакво внимание се очекува и од адвокатите, нотарите и извршителите во остварување на професионалната дејност. Значи тие одговараат за најмал степен на невнимание во вршење на својата дејност и за најлесно невнимание.

3.2. Професионална одговорност според ЗА; ЗН И ЗИ Република Македонија

Посебна професионалната одговорност, и задолжително осигурување од професионална одговорност покрај адвокатите нотарите и извршителите во Република Македонија имаат друг: стечајните управници, лекарите, брокери⁶ и други.

Во сите правни системи постојат одредени професии, кои подлежат на посебно регулирање, лиценцирање, надзор, и професионална одговорност или припаѓаат на така наречените, регулираните професии тоа најчесто се: лекарите, ветеринарите, градежниците, архитектите, правни консултанти, адвокати, нотари, извршители, медијатори и така наречените слободните професии. Екстензивно законско регулирање на овие професии се однесува особено на барањето за професионална едукација и искуство (образование), обуката, полагање дополнителни стручни испити, спецификите во назначувањето за вршење на функција и приемот и организацијата на професијата.

.Професионалната одговорност во смисла на граѓанското право за одговорност на штета се врзува токму за стандардот на професионално внимание.

Во „професионалното право“ за скоро сите регулирани професии, кај одговорноста за штета се среќаваме и со институтот задолжително осигурување од професионална одговорност⁷. Предмет на ова осигурување е одговорност на осигурениците, заради професионални грешки при вршење на регистрираната дејност на осигурениците и кај осигуреникот вработените лица. Осигурувањето од професионалната одговорност ја покрива штетата, која е последица на стручна грешка. Професионалната одговорност претставува ризик кои може да настане за одреден

---

⁶ За дејноста на осигурителни брокери, за кои во Законот за супервизијата на осигурувањето е пропишано дека осигурителното брокерско друштво мора да поседува полиса за осигурување на професионалната одговорност со минимално покритие од 250.000 евра по штетен настан и 500.000 евра годишен агрегат.

⁷ Видете член 37-а од Закон за адвокатура, член 12 од Законот за нотаријатот („Службен весник на Република Македонија“ бр.55/2007; 86/2008; 139/2009 ; 135/2011; 113/2012)

осигуреник или пак за цела група на осигуреници (припадници на одредена професија), а произлегува токму од нивното занимавање со таа професија.

Неспорно е дека професијата адвокат, нотар, во Република Македонија е регулирана професија, и условите за вршење на овие дејности се утврдени во ЗА, ЗН и ЗИ. Со членовите 5-14 од ЗА, членовите 11-15 од ЗН, членовите 32, 33, 34, 35 од ЗИ укажуваат дека се работи за професии за која законодавецот пропишал строги услови во однос на степенот на образованието, едукацијата, уписот во именик (ЗА) именувањето и постојаното вршење на надзор на оваа дејност нотари и извршители. Вршителите на овие професии подлежат на коморско здружување и мора да биде запишан во соодветните именици.

Од особена важност за нашата тема е тоа што во членот 38 став 6 од ЗН се нормира дека надоместокот на штетата се утврдува спогодбено, а во спротивно се утврдува во парнична постапка. Членот 43 став 5 се нормира дека штетата се утврдува во парнична постапка. Оваа одредба, упатува на тоа дека судот во постапка ќе утврдува дали дејствијата кои ги преземал нотарот или извршителот се противправни и каква штета постои.

Сета оваа нормираност во трите закони, укажува на високата професионалност која се бара и на постојаната потреба за одржување на ремето и високите професионални квалитети во вршење на определената дејност.

Адвокатот, нотарот и извршителот треба да исполнат законски услови и да се остварат определени законски претпоставки за да може да ја вршат својата дејност. Тие полагаат заклетва, одговара за својата работа дисциплински, прекршочно, казниено и е одговорни за штетата што ја причиниле спрема трети лица, со незаконско спроведување дејствија и со неисполнување на должностите, што ги има како адвокати нотари и извршители.

Одговорноста за штета што произлегува од членот 37-а од ЗА, членот 38 од ЗН и членот 43 на ЗИ е субјективна одговорност, врз основа на вина за незаконско спроведување на нивните дејствија и со неисполнување на должностите, што ги имаат врз основа на Закон, а постои и одговорност на работодавец одговорност за друг, кога тој одговара за работата на заменикот нотар, извршител, помошник нотар извршител и другите вработени кои ги ангажирале како и за вработените во адвокатски канцеларии.

4.1 Страни на облигационите односи со причинување на штета

Како штетник во смисла на членот 37-а од ЗА може да се јави физичко и правно лице адвокат и адвокатско друштво, 38 од ЗН и 43 секогаш ќе се појавува физичко лице нотар или извршителот. Како кога тој самиот го презел штетното дејствие, така и кога тоа го направиле заменикот нотар, извршител или помошникот нотар, извршител, кога имаме одговорност за друг. Секако, за да може штетникот да одговара за причинетата штета, ќе важат правилата во моментот на извршување на штетното дејствие да имал деликтна способност, способноста за расудување во моментот на преземањето на штетното дејствие⁸, претходно со оглед на критериумите да се биде адвокат, нотар или извршител, секако неспорно е дека се способни за расудување.

Во ситуацијата, кога адвокатското друштво, нотарот или извршителот одговара за штетата направена од вработените, како и за поединечните дејствија кои ги презеле заменикот нотар, извршителпомошникот нотар, извршител станува збор за одговорност за друг одговорност на работодавецот⁹.

Оштетен во смисла на член 37-а од ЗА, 38 од ЗН и член 43 се трети лица и странките, при што тоа можат да бидат клиенти, доверителот и должникот како учесници во некоја од постапките и останати трети лица кои претрпеле штета со незаконско спроведување дејствија и со неисполнување на должностите, што ги има врз основа на закон.

---

⁸Лица кое не одговараат за штета определено е во член146: Лице кое поради душевна болест или заостанат умствен развој или од кои и да е други причини не е способно за расудување, не одговара за штетата што ќе му ја причини на друг. Тој што ќе му причини штета на друг во состојба на преодна неспособност за расудување, одговорен е за неа, освен ако докаже дека во таа состојба не се нашол по своја вина. Ако во таа состојба се нашол по туѓа вина, за штетата ќе одговара оној што го довел во таа состојба.

⁹Одговорност на работодавецот е уредена во Член 157 од ЗОО(1) За штета што работникот во работата или во врска со работата ќе му ја причини на трето лице одговара работодавецот кај кој работел работникот во моментот на причинувањето на штетата, освен ако докаже дека работникот во дадените околности постапувал онака како што требало.(2) Оштетениот има право да бара надомест на штетата и непосредно од работникот ако штетата ја причинил намерно.(3) Со одредбата од став (1) на овој член не се засега во правилата за одговорноста за штета што потекнува од опасен предмет или од опасна дејност.(4) Работодавецот кој на оштетениот ќе му ја надомести штетата што работникот ја причинил намерно или со крајно невнимание, има право од тој работник да бара надомест на платениот износ.(5) Тоа право застарува во рок од шест месеци од денот на исплатениот надомест на штетата.

5.1 Општи услови за настанување на штета

За настанувањето на облигационите односи со причинување на штета покрај претпоставка за постоење страни потребно е да постојат три општи услови: штетно дејствие, штета и причинска врска (каузалитет). Овие услови се кумулативни. Со други зборови речено, потребно е тие да постојат истовремено. Покрај општите услови за полноважно настанување на облигационите односи потребно е да постои барем уште еден т.н. посебен услов, според кој се определува и видот на одговорноста за причинетата штета.

а) Штетно дејствие

Штетно е она дејствие со кое на оштетениот му се причинува штета. Во светло на членот 37-а став 1 адвокатот е должен да се осигура од договорноста за штета која би ја сторил на трети лица со намерата да ја изврши адвокатската дејност. Нотарот според член 38 од ЗНе е должен да ја надомести штетата што ја причинил на друг во вршењето на нотарската служба. Нотарот за причинетата штета одговара согласно со општите правила за надоместок на штета предизвикана во вршењето на службата.

Во светло на членот 43 штетното дејствие е незаконско спроведување на извршните дејствија и со неисполнување на должностите, што ги има како извршител според ЗИ. Според став 2 од член 43 незаконските спроведувања на извршните дејствија со неисполнување на должностите треба да бидат утврдени во постапка по изјавен приговор по членот 86 од ЗИ.

Како илустрација ќе наведеме дејствија со кои извршителот може да нанесе штета. Притоа, штетата може да биде предизвикана со одредено сторување или пропуштање. Сторувањето како дејствие претставува одредена активност на штетникот- адвокатот, нотарот и извршителот, односно лицата кои дејствуваат во негово име и за негова сметка, како резултат на која за оштетениот настанува одредена штета. Такво дејствие, на пример, е преземање на дејствие на извршување и покрај тоа што доверителот поднел барање за сопирање на извршувањето, или спротивно на извршната тарифа, барање од страна на извршителот поголема награда. Пропуштањето, за разлика од сторувањето, претставува одреден вид несторување што штетникот бил

должен да го стори. Пример за такво однесување претставува непрефрлањето или задоцнувањето со префрлањето на парите од сметката на извршителот на сметката на доверителот.

Покрај овие два типични видови на дејствија постојат и други. Во редот на овие кои тесно се поврзани со личноста на преземачот, посебно ќе наведеме две од нив: дејствија со кои се повредува интегритетот на човековата личност, или пак, личниот и семејниот живот и други права на неговата личност;¹⁰ и дејствија со кои се повредува честа на некое лице или дејствија во форма на вербално изнесување или пренесување невистинити наоди за минатото, за знаењето, за способноста на друг или за нешто друго за овој.¹¹ Така ако извршителот грубо го повреди достоинството на личноста на должникот и неговото семејство во текот на извршувањето, може да се каже дека преземал штетно дејствие. Меѓутоа согласно став 2 на член 43 од ЗИ доколку за овие постапки не е поднесен приговор и доколку незаконитоста или неисполнувањето не се утврдени во постапка по приговор не може да се поведе парница.

б) Видови на штета.

Штетата која може да настане може да биде материјална и нематеријална штета. ЗА и ЗН не прецизираат ништо околу обемот за надомест на штета. Освен што ЗА во член 37-а став 5 предвидува дека со условите за осигурување може да се предвиди дека штетата до одредени зносни надоместуваа двократно лично.

Во членот 43 на ЗИ стои дека треба да биде надоместена целата штета. Во ЗОО нема дефиниција на целосна штета, а под целосен надомест на штета, според член 179 се определува дека судот земајќи ги предвид и околностите што настапиле по причинувањето на штетата, ќе досуди надомест во износот кој е потребен материјалната ситуација на оштетениот да се доведе во онаа состојба во која би се наоѓала да немало штетно дејствие или пропуштење.

---

¹⁰ При постоење на вакво дејствие, лицето кон кое е упатено има право да бара од судот или од друг надлежен орган да нареди престанување на ова дејствие. Со прифаќањето на ова барање судот односно другиот надлежен орган наредува престанување на дејствието под закана со плаќање на извесна парична сума определена во вкупен износ или по единица време, во корист на повредениот (член 144 од ЗОО). На овој начин уредено прашањето за надоместот, повеќе наликува на судски пенал отколку надоместување на претрпена штета. За судските пенали види член 238 од ЗОО).

¹¹ Во овој случај, ако лицето знаело или морало да знае дека изнесеното за другиот е невистинито, и со тоа му причини материјална штета, должно е да ја надомести. Притоа, одговорноста, овде, би останала ако лицето што соопштило нешто невистинито за другиот не знаело дека тоа е невистинито, ако тоа лице или на оној кому тоа му го соопшил имал во тоа серозен интерес (в. член 187 од ЗОО).

Правната теорија под цела штета подразбира севкупна штета како материјална штета и тоа обична штета и испуштена добивка, така и нематеријална штета ако таа настанала. Меѓутоа при професионална одговорност се надоместува финансиска штета.

Со оглед на критериумите што се земаат при определувањето на штетата, во правната теорија таа се појавува во повеќе различни видови. Во тој ред, посебно се значајни следниве видови на штета: материјална и нематеријална; обична штета и испуштена корист (добивка); сегашна и идна штета; предвидлива и непредвидлива штета; директна и индиректна штета; конкретна и апстрактна штета и позитивна и негативна штета. Во продолжение од излагањето одделно ќе се задржиме на секоја од овие видови на штета.

Материјална и нематеријална штета. Овој вид поделба на штетата се врши на основа на критериумот врз што се одразува неповолниот резултат на штетното дејствие на штетникот: врз имотните права и правно заштитените имотни интереси или врз личните права (односно личните добра) на оштетениот. Ако врз таа основа ја дефинираме материјалната штета може да кажеме дека таа е онаа штета што се појавува како неповолен резултат врз имотните права и правно заштитените имотни интереси на оштетениот. Нематеријалната штета, пак, претставува неповолниот резултат на штетното дејствие што се појавува на личните добродетели на оштетениот (како што се на пример, повредите на честа, угледот, достоинството, слободата, здравјето, телесниот интегритет и сл.). Притоа, за постоењето на нематеријалната штета, согласно новелата на ЗОО од 2008-ма доволна самата повреда на одреден човеков добродетел. Тоа што оштетениот оваа повреда ја доживува како одреден физички и психички бол или се манифестира во вид на страв од поголем интензитет ќе биде фактор кој ќе влијае на висината на справедливиот паричен надоместок како облик на надомест на нематеријална штета.¹² Кога сме кај ова треба да се нагласи дека, покрај нематеријалната штета, со повредата на човековите добродетели може да дојде и до настанување на материјална штета (пример, поднесување на трошоци за лекување во случај на повреда на телесниот интегритет на одредено лице, губење на заработ-

---

¹² Види, член 142 (втор дел од ставот на овој член), член 188 (надомест на нематеријална штета) од ЗОО. За прашањата на нематеријалната штета се направени значајни измени со Законот за изменување и дополнување на ЗОО од 2008, кои се однесуваат на законското дефинирањето на нематеријалната штета, воведувањето на можноста правните лица да се јават како оштетени, кругот на лицата кои маат право на надомест износот на надоместот сообразен со начелото на справедливоста сл.

тувачка на повредениот, губење на издршка на блиските сродници или лицата што ги издржувал и сл.),¹³ Обична штета и испуштена корист. Овие два вида на штета, претставуваат два подвида на материјалната штета. Првата од нив: обичната штета, позната уште и како проста односно стварна штета (lat. *damnum emergens*) претставува повредата на постојниот (сегашниот) имот на оштетениот. На овој начин сфатена обичната штета, всушност, претставува вредносното намалување на овој имот за толку колку што изнесува вредноста на уништениот предмет или за толку колку што е намалена вредноста на оштетениот предмет. Поинаку речено, таа е негативната разлика што се јавува помеѓу вредноста што имотот на оштетениот што ја имал пред преземањето на штетното дејствие на штетникот и вредноста што тој имот ја имал по неговото преземање. Дел од обичната штета претставува и трошокот направен од страна на оштетениот во врска со преземањето на одделни дејствија и мерки со цел да се отстрани опасноста од настанување на штета. Според тоа, може да се каже уште и дека обичната штета е имотната вредност за која оштетениот осиромашил по преземањето на штетното дејствие врз дел од неговиот имот. Бездруго, кај овој вид материјална штета доаѓа до повреда, а со тоа и до намалување на имотните субјективни права на оштетениот што постоеле во моментот на преземање на штетното дејствие на штетникот. За разлика од тоа, кога станува збор за испуштената корист (lat. *Lucrum cessans*), таа, наместо повреда на постојното имотно право, доведува до спречување оштетениот да се стекне со одредено имотно право. Оттука, и за неа, како посебен вид имотна штета, може да се каже дека е оној вид испуштена корист што оштетениот не ја остварил, поради штетното дејствие преземано во однос на него или неговиот имот од страна на штетникот.¹⁴ Од ова јасно произлегува дека таа, за разлика од обичната штета, на место сегашниот (постојниот) имот на оштетениот, го погодува неговиот иден имот. Штетното дејствие не го намалува постојниот имот, туку само спречува во иднина тој имот да се зголеми. Притоа, за да би постоел овој вид штета не е доволно оштетениот само да очекувал зголемување на својот имот, (субјективен критериум), туку „според редовниот тек на работите или според посебни околности“ да било изгледно дека до тоа и ќе дојде (објективен критериум). Со други зборови кажано,

---

¹³ Види, член 190 од ЗОО(лица кои имаат право на паричен надомест во случај на смрт или тежок инвалидитет).

¹⁴ Изложените два вида материјална штета законот за облигационите односи ги уредува во одредбата од член 142, според која штетата ја дефинира како „*намалување на нечиј имот (обична штета) и спречување на неговото зголемување (испуштена корист)*.“ Во продолжение тој уште ја уредува и нематеријалната штета, за чие постоење бара настапување на физичка или душевна болка или страв кај оштетениот.

акцентот кај пропуштената корист не се става на субјективниот однос на оштетениот кон неа (или барем не само на него), туку врз објективно дадената можност да се дојде до нејзино остварување во отсуство на штетното дејствие.¹⁵ Таков би бил, на пример, случајот незаконско извршување заплена и продажба на таксивозилото на одредено лице, поради што тоа објективно било спречено да ја врши својата дејност на такси – возач и на тој начин да остварува одредена финансиска корист (добивка).

Сегашна и идна штета. Сегашната е она штета која како последица на штетното дејствие веќе е настаната (постои). Притоа, без значење е дали таа е обична, испуштена корист, нематеријална штета, директна или индиректна штета, па и кој било друг вид штета. Битно за нив (за овие видови штета) е тоа тие веќе да настанале, да постојат. При исполнетост на овој услов, секоја од нив, не губејќи ништо од својата индивидуалност (посебност), се појавува и како сегашна штета. За разлика од тоа идна штета е онаа што сè уште не е настаната, но со сигурност се очекува дека ќе настане. Со други зборови кажано, извесноста за нејзиното настанување е сосема сигурна, само што не е познато точното време и обемот на настанувањето. Извесноста за нејзиното настанување иде оттаму што е тесно поврзана со штетното дејствие со кое е повредено одредено добро на оштетениот (негов имот или некое друго негово добро), кај кој, со оглед на видот на повредата, се очекува настапување на дополнителна штета. Сето тоа настанува во еден подолг временски период во кој постапно се генерира одреден вид материјална или нематеријална штета, сфатени како идна штета. Во насока на тоа зборува и решението од член 192 од ЗОО. Според него: „Судот по барање на оштетениот ќе досуди надомест и за идна нематеријална штета ако според редовниот тек е извесно дека таа ќе трае и во иднина“.¹⁶ Во секој случај, оваа штета треба е да се

---

¹⁵ Во таа смисла зборува и член 178 став 3 од ЗОО. Имено, според него: „При оцената на височината на испуштената корист се зема предвид добивката што можела основано да се очекува според редовниот тек на работите или според посебни околности, а чие остварување е спречено со штетничковото дејствие или пропуштање.“

¹⁶ Во врска со примената на овој член во законот донесен е посебен заклучок од Советувањето на граѓанско-стопанските одделенија на поранешниот Сојузен суд, врховните судови на републиките и покраините и Врховниот воен суд, одржано на 15 и 16 октомври 1986 год. Според него: „Нематеријалната штета, која во одреден вид трајно или потрајно се манифестира, претставува идна штета, па судот одредува единствен износ на надоместот земајќи го предвид траењето на таа штета до донесувањето на пресудата и нејзиното траење во иднина.“ Во продолжение од овој заклучок се наведува и тоа дека: „Надомест за идна нематеријална штета судот може да досуди во смисла на член 203 од ЗОО (сегашен член 192 од ЗОО на Република Македонија), и кога штетните последици во психата на оштетениот сè уште не се манифестирале, ако е извесно дека тие последици ќе настанат во иднина.“ За ова види уште Компаративна судска практика кон член 203 (нов 192) кај Г. Галев и Ј. Дабовиќ-Анастасовска, Облигационо право (практикум) книга прва, Скопје, 2001, стр. 315. Имено, Врховниот суд на Војводина, во постапка на ревизија (Рев. 176/87 од 04. 03. 1987) има досудено надомест на идна нематеријална штета на тукушто родено дете за претрпени душевни болки од смртта

наоѓа во причинска врска со штетното дејствие на штетникот, со кое било повредено личното добро на оштетениот. Доколку тоа не би било случај, не може да стане збор за идна штета, туку за штета која е последица на некое друго дејствие.

Предвидлива и непредвидлива штета. Предвидлива штета е онаа што штетникот требало (морал) да ја предвиди во моментот на преземањето на штетното дејствие односно во моментот на пропуштањето на тоа дејствие, со оглед на фактите што тогаш му биле познати или морале да му бидат познати. Ако станува збор, пак, за поднесено барање за извршување од доверителот предвидлива е штетата што би настанала од задоцнувањето за преземање на дејствието на извршување. Кога сме кон предвидливата штета во овој односи, треба да се каже дека ЗИ со целокупната штета во неа ја вклучува, како обичната штета така и испуштената корист.¹⁷ Непредвидлива штета е, пак, она чие настанување, со оглед на околностите во кои било преземено одредено штетно дејствие не можела да се предвиди. Притоа, кога станува збор за односот на пример за извршување, без какво било значење останува незнаењето на должникот за посебните околности што довеле до настанување на непредвидливата штета, ако тој другата страна (оштетениот) ја измамил или намерно односно со крајно невнимание го повредил ЗИ. Затоа што во Законот за извршување е предвидено штетникот да одговара за целокупната штета.¹⁸

Директна и индиректна штета. Директната штета настанува како непосредна последица од некое штетно дејствие односно од пропуштањето на одредено дејствие што требало да се преземе. Таков вид штета, на пример, е кога извршителот спротивно на предвидената тарифа, побара поголема награда за себе. Кај неа штетното дејствие и самата таа (штетата) помеѓу себе се однесуваат како директна причина (штетното дејствие) и директна последица (директната штета). Индиректната штета, пак, настанува посредно како последица на веќе настанатата директна штета. Условно речено, кај индиректната штета како своевидно „штетно дејствие се јавува самата директна

на блиско лице, со образложение дека ќе ја доживува ова болка со развојот на свеста и душевното созревање.

¹⁷ Види за тоа член 255 став 1 од овој закон. Ако поблиску се анализира решението од овој член, и тоа се гледа во контекст на начелната одредба од член 11 став 1 од ЗОО, со која се уредува однесувањето на учесниците во извршувањето на обврските и остварувањата на правата во облигационите односи (пред сè договорните), може да се прифати дека од должникот во однос на предвидливоста на штетата се бара внимание на добар домаќин односно добар стопанственик (обично невнимание). Слично на ова е и решението содржано во Еднообразниот закон за меѓународна продажба на телесни подвижни предмети, познат, уште, како Хашки закон (член 82 и 86). Повеќе за тоа види, *Komentar Zakona o obligacionimodnosima*, Beograd, 1980, стр. 666 – 672 (коментар на член 266 од DobrosavMitrović).

¹⁸ Види член 255 од ЗОО.

штета.“ Со други зборови, непосредната штета, како „штетно дејствие“ е причината, а посредната штета е последицата од таа причина. Таков сооднос, по правило, постои помеѓу обичната штета, како веќе настаната штета, која натаму, од своја страна ја генерира испуштената корист, како нејзина последица. Така на пример ако оној што платил поголема тарифа од предвидената бил принуден да го продаде тракторот со кој заработувал за своето семејство и бил оневозможен да работи.

г) Причинската врска

Постојат повеќе теории со кои се објаснува причинската врска, но најшироко распространета е теорија на адекватната причина (теорија на адекватност) па заради тоа неа тука ја излагаме.

Теоријата на адекватноста преставува најраспространетото учење за причинска врска во областа на граѓанско-правната одговорност. Меѓу многуте учења настанати во дваесеттиот век, таа наоѓа свое упориште во германската и швајцарската теорија и практика, има приврзаници и во Франција и Австрија а донекаде и во поранешниот СССР. Таа е прифатена и во правото и практиката на поранешна СФРЈ¹⁹ и оттука наследена и во современото облигационо право на Република Македонија. Според оваа теорија „причина за штета е само оној настан или постапка на чие редовно дејство одговара конкретната штета т.е. кој по својата природа е адекватен на таа штета“²⁰, односно „се бара адекватност, типичност на штетното дејствие како причина да би можело тоа да ја предизвика штетата како негова конкретна последица. Само при ваков однос на штетното дејствие и штетата според оваа теорија постои причинска врска“²¹. Кај теоријата на адекватен каузалитет се бара штетното дејствие да е соодветно да настане последицата, без при тоа на настанувањето на конкретната последица да влијаеле и други фактори. Со тоа, не се кажува дека дејствието не е во соодветна врска со последицата – штетата, туку дека не било соодветно штетата, како таква, да настане. Утврдувањето на адекватната причинска врска е задача на судот, кој треба ланецот на настани - дејствија да го разложи и водејќи се од принципите на правичност да стигне, доколку тоа постои, до дејствието за кое се смета дека е адекватно (соодветно,

---

¹⁹ Види пресуда на Врховен суд на Хрватска Гж 281/82 од 25.03.1983, ЗСО, Книга 8, тетратка 2, одлука 153; Одлука на Врховен суд на Србија, Рев. 1479/94 „ако шетата настанала како резултат на делување на повеќе услови, причински е оној услов кој е типичен за настанувањето на шетата“, Stanojčić G., *Aktulenasudskapraksaizobligacionoprava*, Beograd, 2006, стр. 214

²⁰ Радишиќ Ј., *ibid*, стр. 208

²¹ Галев Г., *Причинскаврска*, Годишник на Правниот факултет „Јустинијан Први во Скопје во чест на Тодорка Оровчанец, том 42, Правен факултет „Јустинијан Први“ – Скопје, 2006, стр. 46

подобно) за настанување штета во конкретниот случај²². Всушност задача на судот е да оцени дали постои правно релевантна причинска врска, што всушност е „онаа причинска врска, што постои помеѓу штетно дејствие кое по својата сила (интензитет) и вид е подобно да ја причини штетата, од една страна, и самата причинета штета како последица од тоа дејствие, од друга страна“²³. За адекватната каузалност карактеристични се неколку работи: а) по правило, постоењето на адекватното штетно дејствие не се претпоставува, туку се докажува, а товарот на докажување е на оштетениот. Нема да зборуваме за исклучок од ова правило се случаите на одговорност за штета без оглед на вина – објективна одговорност затоа што таа не е поврзана со одговорноста на адвокатите, нотарите и извршителите. Во овие случаи адекватноста се претпоставува, но претпоставката е соборлива.²⁴; б) адекватната причинска врска престанува. Тоа доаѓа во моментот кога штетни последици што произлегуваат од адекватното штетно дејствие престанат да настануваат целосно или на нивно место почнат да се појавуваат последици кои не се адекватни, типични за даденото штетно дејствие. Во тие случаи всушност се појавува некоја нова причинска врска резултат на други штетни дејствија, од трети лица или оштетениот, или пак поради случај или виша сила; в) Во случај на постоење повеќе самостојни дејствија кои се адекватни да бидат причина за настанување на соодветна штетна последица, доаѓа до конкуренција на причините (штетните дејствија). Притоа, можно е вакво групирање на причините: 1) збирен каузалитет, којшто постои, кога штета е предизвикана од повеќе дејствија заедно²⁵; 2) кумулативен или двоен каузалитет постои во случај кога две причини делуваат истовремено, но секоја од нив поединечно е соодветна за да причини штета во обемот во кој е причинета²⁶; 3) алтернативен каузалитет настанува во случаите кога

---

²² Види, VSS Rev. 1947/96 од 15. о5. 1996 (Објавена во Билтен на судска пракса на Врховниот суд на Република Србија, бр. 2/1996).

²³ Галев Г., *Штетнодејствие*, *ibid*, стр. 44

²⁴ Имено, во случаите на одговорност за штета од настаната од опасната ствар односно опасната дејност, штетникот (имателот на опасна ствар или вршителот на опасна дејност) може да докаже дека во конкретниот случај изворот на настанатата штета не се наоѓа во таа ствар односно дејност т.е. дека стварта односно дејноста не биле причина за штета. Во потврда на ова е и решението на ЗОО, член 159, според кое „Штетата настаната во врска со опасен предмет односно опасна дејност се смета дека произлегува од тој предмет односно дејност, освен ако се докаже дека тие не биле причина за штетата.“

²⁵ Поинаку кажано штетата е предизвикана од дејствието на две или повеќе причини кои се такви што секоја од нив поединечно не е соодветна самостојно да ја предизвика вкупната штета. Лицата одговараат за штета соодветно на своите удели, а доколку уделите не може да се утврдат одговараат солидарно. Во оваа насока и решението на член 195, став 3, ЗОО “(3) *Солидарно одговараат за причинета штета и лицата кои ја причиниле работејки независно едно од друго, ако не можат да се утврдат нивните удели во причинетата штета.*“

²⁶ Најчесто штетните дејствија се преземени од две или повеќе лица, кои може да спорат дека токму она дејствие што тие го преземале не е адекватно за штетата – односно дека таа би настанала и без него како

повеќе лица доаѓаат предвид како можни причинители на штета, но не може да се утврди точно од кое таа е причинета²⁷; и 4) хипотетички каузалитет има во случај кога по настан кој предизвикал штета, и за кој некој е одговорен, набрзо доаѓа и друг настан кој би ја предизвикал истата или слична штета, таа веќе да не била предизвикана од првиот (претходниот настан)²⁸. Се поставува прашањето, дали лицето одговорно за надомест на штета од првиот настан, може да се ослободи од одговорност повикувајќи се на тоа дека до штетата би дошло и да не бил настанот поради кој тој одговара. Одговорот на ова прашање е негативен, од причина што со претходно преземеното дејствие веќе настанал дел од штетата, со што, правно гледано, и настанал облигационен однос од кој и произлегува обврската за надомест на штета, во обем во кој таа е настаната. Лицето одговорно за штетата која настанала од последователното - хипотетичкото (резервно) дејствие е одговорно само за штетата настаната од неговото (хипотетичко) дејствие.

6.1 Вината како услов и основ за одговорност заради непочитување на професионалните стандарди

Станува збор за субјективна одговорност на извршителот и одговорност за друг по основ на вработување за заменикот извршител и помошникот извршител.

Кога станува збор за граѓанско правната одговорност за штета, во поглед на вината, Законот за облигациони односи, оперира со термините намера и невнимание (крајно невнимание и обично невнимание).

резултат на дејствието на другото лице. Ваквите ставови меѓутоа не се прифатливи ниту за теоријата ниту за практиката, па во вакви случаи и лицата одговараат за причинетата штета соодветно на својот удел, односно солидарно во ситуациите кога поединечните удели не може да се определат. Ова се гледа во член 195, став 1, ЗОО „(1) За штета што ја причинувале повеќе лица заедно, сите учесници одговараат солидарно“

²⁷ Во овие случаи всушност секое од вклучените лица предизвикало дејствие од кое можела да настане штетната последица, дејствието на едно од тие лица и навистина довело до штета, но не може да се утврди чие дејствие е вистинската причина за штета. Во случаите на алтернативност, всушност и нема проблем со причинската врска ами со издвојувањето на вистинскиот штетник од потенцијалните. Ваквата ситуација би можела да доведе до неправична ситуација - во недостаток на сигурни информации за тоа кој е штетникот, оштетениот сам да го поднесе товарот на штетата. Затоа е прифатено гледиштето дека лицата чии дејствија имаат значење на алтернативна причина одговараат солидарно за причинетата штета. Во оваа насока е и решението од член 195, став 4, ЗОО „(4) Кога е несомнено дека штетата ја причинило некое од две или повеќе определени лица што на некој начин се меѓусебно поврзани, а не може да се утврди кое од нив ја причинило штетата, тие лица одговараат солидарно.“

²⁸ Првиот настан е вистинската причина, која го пресретнала последователниот. Оттука, вториот настан е само хипотетичка или како уште како се нарекува резервна причина за штета (на пример, животно ја пробива оградата на соседната нива и уништува дел од неа, истиот ден во оградата удира возило што резултира со експлозија и гори целата ограда).

Намера (*dolus*)²⁹ како посебен вид вина според својот прекор кон штетникот хиерархиски гледано стои највисоко. Со други зборови, таа претставува најтежок вид вина. Тоа е оттаму што кај неа прекорот кој му се става на штетникот е тесно поврзан со неговата личност. Последново, во таа смисла што штетникот интелектуално (свесно) и волево е во тесна релациска врска со своето противправно дејствие и произлезената последица (штетата) од тоа дејствие. Интелектуалноста, сфатена како еден од суштествените елементи на битието на намерата како вид вина, укажува на присуството на свест, на сознание на штетникот за противправноста на дејствието што го презема односно од кое се воздржува да го преземе, (кога тоа не смеел да го стори), како и на присуство на таква свест за штетата настаната како негова последица. Волевиот елемент, како втор суштествен елемент на битието на намерата како вид вина, пак, укажува на односот што штетникот како извршител на противправното дејствие го имал спрема самото тоа дејствие и кон штетата настаната како негова последица, гледано од аспект на неговата волја. Со еден збор, штетникот овде, покрај имањето на свест за тоа што го чини односно не го чини, тој, уште, и го сака тоа или барем се согласува со настанатата последица од тоа чинење или нечинење. Во секој случај, заедничко на овие два елементи на намерата (свеста и волјата) е нивниот субјективен карактер, тоа едно и второ, заедничко е и тоа што само нивното кумулативно постоење не води до ниво на постоењето на намерата како најтежок вид вина. Обратно, отсуството на кој било од нив значи и отсуство на намерата како вид на вина. Притоа, дали овие два елементи: интелектуалниот и волевиот во конкретен случај постојат на страната на преземачот на штетното дејствие или не, е прашање кое треба да се докажува. Товарот на докажување овде паѓа на оштетениот. Сево ова укажува на фактот дека кога станува збор за намерата како најтежок вид вина нејзиното постоење или непостоење не се утврдува апстрактно (што, инаку, ќе видиме, по правило, е случај со невниманието), туку тоа се оценува конкретно во секој поединечен случај. Со други зборови, за неа не е доволно општото сознание дека од одредено однесување на субјектите може да настане некоја негативна последица, туку во секој поединечен случај се бара да се утврди дали во тој случај некој посакувал од своето свесно преземено дејствие да настане конкретно посакуваната последица. Оттука, за неа во правната теорија и ќе сретнеме дека претставува: конкретна вина или,

---

²⁹ Во казненото право намерата е позната под името умисла, а во граѓанското ќе ја сретнеме уште како: „намерно“ (§ 1154 и § 1156- новела од австриски граѓански законик), или како „Зла намера“ (§ 1294 и 1324 од истиот законик) односно „знаејќи“ (§ 1300, 1314 и 1315 од истиот законик)

како што на латински се вели: *dolus in concreto*. Посебно, пак, што се однесува до волевиот елемент, заслужува да се нагласи дека во зависност од степенот на неговото присуство намерата може да се појави како: директна и евентуална (индиректна). Директна намера постои кога штетникот свесно сакал со своето противправно штетно дејствие да му се причини штета на друг (оштетениот). Вака дефинирана намерата јасно укажува на едновременото постоење на свест на страната на штетникот за она што го прави дека е недопуштено, противправно, дека резултатот од тоа е настанувањето на одредена штетна последица и сакањето до тоа да дојде. Последново, значи дека целта на штетникот била со преземеното штетно дејствие да му ја предизвика на оштетениот посакуваната штетна последица. Тоа е случај на договарање повисок надомест од тарифата. За разлика од ова кај евентуалната намера штетникот немал непосредна цел со преземањето на одреденото дејствие да му причини штета на оштетениот. Меѓутоа, иако не ја посакувал, сепак тој ја прифатил како возможна, евентуална, последица на своето дејствие или ако таа настанала тој се сложил со тоа. Кратко речено, директната и евентуалната намера земени заедно претставуваат: свесно сакање со свое штетно дејствие да му се направи на друг одредена штета (директна намера) или согласување со евентуално настанатата штета иако не била цел на тоа дејствие (евентуална намера).³⁰

Интересно е што во ЗА во член 37-а став 1 се предвидува дека адвокатот е должен да се осигура од штета која би ја сторил на трети лица со намера привршење на адвокатската дејност. Ова е проблематично бидејќи при професионална одговорност се одговара за најлесен степен на невнимание. И е во спротивност со ставот од истиот член дека Осигурителната компанија има право на регрес кога штетата е направен со намера и крајно невнимание.

Таква е ситуацијата кога има намера кај извршителот е на пример кога по барање на доверителот извршителот нема да го сопре извршувањето. Како и да е, поделбата на директна и евентуална намера нема некое значење во облигационото право. Подеднакво се одговара за настанатата штета, без оглед дали таа била сторена со директна или евентуална намера. За разлика од тоа во казненото право одговорноста е построга кога кривичното дело е сторено со директна намера (умисла).

---

³⁰ Како и да е заслужува да се напомене дека напред изнесеното дефинирање на намерата како најтежок вид вина е работа на правната доктрина и на судската практика, а не и на објективното право. Последново тргнува од фактот дека е доволно во законот само да се упати на намерата, како вид на вина и дека сè друго е работа на судијата односно на надлежниот орган што го применува законот. Ист е случајот и со невниманието, како полесен вид вина, за кој ќе стане збор во точката која следи.

Ако сега ова го доведеме во релација со членот 43 и формулацијата со незаконско спроведување на извршните дејствија и со неисполнување на должностите, што ги има како извршител според Законот за извршување, интелектуалниот елемент е да се сфати дека така се постапува а волевиот да се знае последицата од таквото постапување и таа да се сака или премолчно извршителот да се согласи со неа.

Невнимание (*culpa*). Невниманието е полесен вид вина. За него може да се каже дека, претставува пропуштање на потребното внимание кое во дадените околности требало да го има адвокатот, нотарот и извршителот при преземање на противправното дејствие. Притоа, во зависност од степенот на вниманието кое се бара, а во дадените околности било пропуштено, поради што и дошло до невнимание на страната на извршителот на противправното дејствие, невниманието може да се појави во три вида: крајно (грубо) невнимание; (*culpalata*); обично (лесно) невнимание (*culpalevis*); и невнимание како во сопствените работи.³¹

Крајно (грубо) невнимание (*culpalata*). Крајно невнимание постои кога штетникот во преземањето на одредено дејствие не го покажал ни оној степен на внимание што се очекува од секој просечен човек (човек кому не му е потребно какво било посебно знаење и искуство). Во случајот станува збор за вообичаено очекувано внимание што по природата на нештата го поседува секој човек со нормално развиена свест и способност за расудување. Отсуството на овој најнизок степен на внимание при преземањето на одредено дејствие (или воздржувањето од него) се супституира кај преземачот со негово невнимание и тоа крајно, поради што тој е и виновен и оттука одговорен за надоместување на штетата произлезена од ваквото негово непримерно однесување. Овој вид невнимание е многу блиску до намерата како најтежок вид вина, што посебно се гледа и преку обемот на надоместувањето на штетата. Но, за тоа подоцна.

Обично (лесно) невнимание (*culpalevis*). Обичното невнимание постои кога штетникот при преземањето на одредено дејствие (или при воздржувањето од него) го пропуштил оној степен на внимание што се бара од посебно внимателен човек, чија способност и внимание се натпросечни (невообичаени). Во случајот станува збор за

---

³¹ Покрај овие три вида невнимание кои ги познава и нашето право: види, на пример, член 157-158 и 255 – крајно невнимание; член 254 - крајно невнимание и обично; член 11, обично невнимание; член 770, обично невнимание и невнимание како во вршењето на сопствените работи (на последново упатува и член 180 од ЗОО), и сл., во правната теорија познато е уште и лесното невнимание - *culpalevissima*. За ова види кај: В. Lazarević, Štetanastalausledvišesile i slučaja i odgovornostzanju, Jugoslovenskaadvokatura, 1965, br. 5-6 и S. Cigoj, Transport, Ljubljana, 1968, стр.177.

стандардизирани степените на внимание, познати во правото и правната теорија како: внимание на добар стопанственик, односно внимание на добар домаќин и внимание на добар стручњак.³² Овие видови внимание, секако, се далеку повеќе од просечното внимание присутно кај секој обичен човек. Тоа во таа смисла што степенот на грижливост и совесност кај нив се особено изразени. Само пропуштањето на некој од наведените стандардизирани степените на внимание штетникот во дадени околности го доведуваат до ниво на постапување со обично (лесно) невнимание. Овој вид невнимание е далеку полесен степен на невнимание и оттука многу е близок до нормалното постапување. Поради ова, понекогаш е многу тешко и да се определи границата помеѓу нормалното допуштено однесување од недопуштеното однесување мерено со стандардите на добриот домаќин односно добриот стопанственик или добриот стручњак. Токму поради тоа, ќе видиме подоцна, дека при негово постоење одговорноста за надомест на штетата понекогаш е полесна (помала).³³

Невнимание како во сопствените работи. Во одредени случаи, иако не толку чести, како мерило дали некој постапувал внимателно или невнимателно се зема вниманието што го имал во вршењето на своите сопствени работи (*diligentiaquaminsuisrebus*). Тргувајќи од сопственото внимание како мерило: внимателно би било постапувањето на одредено лице во однос на одредени туѓи работи кога тоа во однос на нив би го пројавило она внимание што го има и при постапувањето спрема своите сопствени работи. Обратно од тоа: кога тоа лице во однос на туѓите работи не го пројавило ни оној степен на внимание кое инаку го има во

---

³² Види член 11 од 300. За вниманието на добриот домаќин во римското право ќе го сретнеме како: *diligentia boni patris familias*.

³³ Крајното невнимание и обичното невнимание, гледано од аспект на утврдувањето на степенот на свеста и волјата кај штетникот при преземањето на штетното дејствие и последицата произлезена од тоа дејствие во правото и правната теорија уште ги среќаваме како и **свесно и несвесно невнимание**. **Свесното невнимание** постои кога штетникот бил свесен дека од неговото однесување (позитивно или негативно) може да настапи одредена штетна последица, но лекомислено зел дека истата ќе може да ја спречи. **Несвесното невнимание**, пак постои кога штетникот не бил свесен дека од неговото однесување ќе настане одредена штетна последица, но морал да биде свесен за таквата последица, бидејќи секој просечен човек би бил свесен за тоа. Првиот вид невнимание (свесното) претставува конкретно невнимание (*culpain concreto*), а второто невнимание (несвесното) претставува апстрактно невнимание (*culpain abstracto*). За ова види уште § 1294 од австрискиот граѓански законик; член 924 од Црногорскиот имотен законик и § 819 од српскиот граѓански законик. Кога сме кај невниманието и неговите два основни видови, заслужува да се нагласи дека во правната теорија се споменува уште еден негов вид како најлесно невнимание, познато како *culpain palevisima*. Но, кога говориме за одговорноста за постапките на некој друг, а не за своите, познати се уште три вида невнимание: невнимание во поглед на изборот на лицето кое треба да изврши одредена работа (*culpain eligendo*); невнимание во поглед на вршењето на надзорот при вршењето на доверените работи (*culpain custodiendo односно culpain vigilando – inspiciendo*); и невнимание во поглед на давањето на напатствија при извршување на доверената работа (*culpain instruendo*).

однос на сопствените работи, се смета дека постапувало невнимателно (имало: невнимание со понизок степен од оној во вршењето на сопствените работи).

Апстрактно и конкретно утврдување на невниманието. По правило, постоењето на невниманието се утврдува апстрактно. Однесувањето на преземачот на дејствието или неговото воздржување од тоа дејствие не се оценува според субјективниот однос на штетникот кон него и кон последицата произлезена од него, туку дали неговото однесување е во сообразност со однесување на одреден однапред утврден апстрактен тип на лице. Ова лице во реалноста не постои, туку се замислува односно се зема само како пример, како мерка за утврдување на однесувањето на преземачот на одредено реално дејствие. Со други зборови, однесувањето на преземачот на конкретното дејствие се мери според идеалното стандардно однесување на апстрактно замислениот тип на лице. За таков во правото се зема: добриот домаќин односно стопанственик или добриот стручњак (сите овие се замислени како посебно грижливи лица), како и просечниот (обичниот) човек, за каков што се смета секој човек со нормална развиена свест и волја. Ако при оценката на однесувањето на одредено лице се констатира дека кај него во дадена ситуација и околности дошло до пропуштање на очекуваното стандардно внимание (внимание на добар домаќин и сл.), за него ќе се каже дека постапувало со невнимание, поради што ќе биде и одговорно за настанатата штетна последица. Притоа, од видот на пропуштеното внимание, неговото невнимание може да се јави како крајно или обично апстрактно невнимание (*culpainsabstracto*). При ваквиот начин на утврдување на постоење на невниманието личните својства, знаење и искуство се ирелевантни. Тоа практично значи дека штетникот нема можност да ја симне одговорноста од себе со тврдењето дека сторил сè што е во доменот на неговите можности. Ова јасно укажува дека на овој начин утврденото невнимание од субјективен се префрла на објективен терен, поради што во правната теорија тоа има и свои критичари.³⁴ Колку и да е тоа точно, сепак, преовладува гледиштето според кое апстрактното невнимание е поприфатливо. Како аргумент повеќе за тоа се наведува фактот дека доколку се тргне од субјективната оценка на извршителот на дејствието што се смета за правилно, скоро и не би дошле до ситуација некој да одговара за своите постапки. Притоа поприфатливо е апстрактното правило според кое се утврдува какви својства извршителот требало да има, а не какви лично имал. Но, колку и да изгледа апстрактно ова правило, сепак, и според него до оценка за однесувањето на

---

³⁴Enciklopedijaimovinskoprava ... Beograd, 1988, стр. 425-430 и Mazeaud, Lecons, 1956, стр. 371.

штетникот не се доаѓа преку споредувањето со однесувањето на некој друг добар домаќин, туку како на секое лице со својствата во суштина еднакви на својствата на извршителот. Тоа и не значи дека при еднакви услови и околности од секој се бара да се однесува како и секој друг кој би се нашол во тие услови и околности.

Покрај апстрактното невнимание (*culpa in abstracto*), кое како правило е прифатено и во нашето право, во нашата правна наука и судска практика, по исклучок нашето право го познава и конкретното невнимание (*culpa in concreto*). Тоа е случајот со правилото од член 180 став 2 од ЗОО. Според него: „Ако штетникот причинил штета работејќи нешто заради корист на оштетениот, судот (како што стои во ова правило) може да определи помал надомест водејќи сметка за грижливоста што штетникот ја покажал во сопствените работи.“ Од ова јасно произлегува дека во овој случај при утврдувањето на вината на штетникот се појдува од тоа како тој конкретно се однесувал работејќи нешто за оштетениот. Притоа, основно мерило со кое се утврдува постоењето односно непостоењето на потребното внимание на штетникот е степенот на грижливоста што ја покажал во сопствените работи.³⁵

Адвокатот, нотарот и извршителот одговара и за штета која ќе настане кога по негово овластување заменикот на нотарот, извршителот или помошникот на нотарот, извршителот како и адвокатите и вработените во адвокатското друштво ќе преземат определени дејствија. Во ваков случај тој одговара врз основа на невнимание во поглед на вршењето на надзорот при вршењето на доверените работи (*culpa in custodiendo* односно *culpa in vigilando – inspiciendo*); и невнимание во поглед на давањето на напатствија при извршување на доверената работа (*culpa in instruendo*).

7.1 Претпоставување односно докажување на вината

При постоење на способен штетник за расудување, кој презел одредено противправно дејствие (како сторување или воздржување), од кое настанала одредена штетна последица (штета), се поставува прашањето: дали кај него постоењето на вината се претпоставува или се докажува? Одговорот на ова прашање зависи од тоа за кој вид вина станува збор. Иако, како што ќе видиме од натамошното излагање, нашето право, но не и само тоа, по правило се залага за претпоставеност на вината.

Претпоставување на вината. Наспроти казненото право, според кое вината на сторителот на кривичното дело, без исклучок, треба да се докаже, во спротивно

---

³⁵ За ова види, уште, и член 770 став 1 од ЗОО и излагањето за невниманието како во сопствените работи.

изостанува неговата одговорност, нејзиното постоење во облигационото право во одредени случаи таа се претпоставува. Појдовна основа на новелираниот член 145 став 1 ЗОО е дека кај штетникот „постои вина“ кога тој штетата ја причинил „со намера или невнимание (крајно, обично или друг степен на невнимание предвиден со закон). Вака уредено ова прашање како да укажува на тоа дека постоењето на вината кај штетникот треба да се докажува. Меѓутоа, ако ова решение го ставиме во контекст со она од став 3 на погоре цитираниот член ќе се види дека дека кога „штетата е причинета со обично невнимание или друг помал степен на невнимание“ од оштетениот не се бара да го докаже неговото постоење. Напротив се тргнува од претпоставката дека тие постојат, заради што во завршниот дел од овој став (став 3) на штетникот му е дадена можност да го докажува спротивното или како изрично се вели во законското решение „да докаже дека тие не постоеле.“ Последново јасно укажува дека во случајот станува збор за соборлива претпоставка која со самото тоа е од релативна, а не од апсолутна природа. Вака уредено прашањето за утврдување на постоењето на вината, во секој случај, во поповолна ситуација го става оштетениот, затоа што го ослободува од товарот за докажување на постоењето на вината кај штетникот. Тој единствено што треба да докаже е дека штетата што ја претрпел е последица на штетниковото против-правно дејствие. Со други зборови, да го докаже каузалитетот (постоењето на-причинската врска) помеѓу штетното дејствие, како причина и настанатата штета на оштетениот, како последица на таа причина. Натому, пример на претпоставена вина наоѓаме и во член 157 став 1 од ЗОО. Според него: „За штета што работникот во работата или во врска со работата ќе му ја причини на трето лице одговара работодавецот кај кој работел работникот во моментот на причинувањето на штетата, освен ако докаже дека работникот во дадените околности постапувал онака како што требало.“ Вака одговара и адвокатот нотарот и извршителот за одделни извршни дејствија кои ги преземаат вработените и заменикот извршител, помошникот извршител и вработените кај извршител. Нотарот со помошникот нотар и заменикот нотар одговара солидарно според новиот ЗН.

Според ЗОО се претпоставуваат полесните видови на невнимание, а посебно обичното невнимание, сфатено како пропуштање на стандардното однесување што се бара од добриот домаќин, добриот стопанственик или добриот стручњак (член 18 од ЗОО), но не и крајното невнимание односно намерата како потешки видови на вина. Имајќи ги предвид последиците до кои може да дојде при постоење овој вид на невнимание и другите полесни видови на невнимание се бара од субјектите при преземањето

од нивна страна на одредени дејствија и постапки да се однесуваат според бараниот стандардизиран вид внимание, кое од своја страна, за очекување е дека би резултирало со позитивен исход. Меѓутоа, ако, сепак, се отстапи од бараниот вид внимание, па поради тоа дојде до одредени штетни последици, кои ќе го погодат едниот од субјектите, тогаш едниот без да има обврска до го докажува невниманието на преземачот на противправното дејствие има право да бара таквите последици да бидат отстранети. Зашто во овој случај, се тргнува од претпоставката дека тие последици се резултат од пропуштеното очекувано внимание, (внимание на добар стопанственик, односно добар домаќин или внимание на добар стручњак или внимание на извршител, полесно очекувано внимание), поради што субјектот кој го пропуштил и е одговорен да ги отстрани наведените последици. Сепак, имајќи предвид дека претпоставката за постоењето на вина на страна на преземачот на противправното дејствие е соборлива, овој ако го докаже спротивното: дека постапувал во рамките на стандардизираното внимание, или дека за штетата е виновен трет или пак, дека таа настанала поради некоја надворешна околност што тој не можел да ја предвиди, спречи или отстрани, тогаш ќе ја избегне одговорноста за настанатите штетни последици.

Докажување на вината. За разлика од обичното невнимание, кое, видовме, се претпоставува, намерата и крајното невнимание, како потешки видови вина, се докажуваат. Во таа смисла и ќе прочитае во член 145 став 2 од ЗОО дека: „Ако штетата е причинета со намера или крајно невнимание, оштетениот треба да го докаже нивното постоење.“Притоа, од ова јасно произлегува дека товарот на докажувањето, паѓа на оштетениот. Таков е, на пример, случајот со штетата што одреден работник на правно лице со намера или крајно невнимание ќе му ја причини на трето лице при вршењето на својата работа или во врска со работата. Имено, во овој случај третото лице како оштетен ќе успее во своето барање да му биде надоместена штетата само под услов ако докаже дека штетникот (работникот) штетата ја причинил со намера или со крајно невнимание (в. член 157 став 2 и 4 од ЗОО).³⁶ Своевиден пример на докажана вина среќаваме и во решението од член 155 на ЗОО.³⁷ Наведените примери јасно

---

³⁶ Ако оштетениот (третиот) не барал одговорност од работникот врз основа на постоење кај него намера или крајно невнимание, туку врз основа на претпоставено обично невнимание тоа го барал од правното лице, последново кое ја надоместило штетата самото може да докажува дека работникот штетата ја сторил со намера или крајно невнимание. Притоа, ако тоа го докаже се стекнува со правото во регресна постапка да бара надомест на платениот износ од работникот како штетник (в. член 157 став 4 и 5 од ЗОО). Слично на ова е и решението од член 158 од ЗОО, кој го уредува прашањето за одговорноста на правно лице за штета што ќе ја причини негов орган на трето лице.

³⁷ Имено, според него: „Ако должноста за надзор на малолетно лице не е од родителите, туку од некое друго лице, оштетениот има право да бара надомест од родителите кога штетата настанала

укажуваат дека при причинување на штетата со намера или со крајно невнимание оштетениот, покрај постоењето на причинската врска помеѓу штетното дејствие и штетата настаната од тоа дејствие, уште е должен да го докаже и постоењето на намерата односно на крајното невнимание. Потребата од докажување на овие два потешки видови на вина е и разбирлива ако се има предвид фактот дека нивното постоење кај штетникот претпоставува дека тој драстично отстапил во своето однесување споредено со однесувањето што се очекува од човек со нормално развиена свест и волја или поинаку речено од човек со сосема обични, просечни способности. Притоа, дали во еден конкретен случај имаме ваков или уште погруб начин на однесување (случај со намерата) не е можно да се претпостави, туку оној што го тврди тоа треба и да го докаже.

Кога сме кај докажувањето на вината, останува на крајот да се укаже дека покрај задолжителното докажување на намерата и крајното невнимание од страна на оштетениот, во одредени случаи, кога тоа го бара законот, докажувањето на вината може да падне и врз други лица. Во редот на тие лица, бездруго, спаѓа и самиот штетник кој се товари со штетата врз основа на постоење на претпоставена вина (обично невнимание). Тој, меѓу другото, вината со која се товари може да ја симне од себе со докажување дека за штетата не е виновен тој, туку дека за тоа е виновен, оштетениот, некој друг или пак дека вината е поделена (меѓу него и оштетениот). Во потврда на ова зборуваат повеќе одредби од Законот за облигационите односи.³⁸

Ако не се покаже стандардизирано професионално внимание потребно за вршење на професионална дејност адвокатура, нотаријат и извршување, тогаш имаме обично невнимание кое се претпоставува. Во тој случај товарот на докажувањето е на

поради лошото воспитување на малолетникот, лошите примери или порочните навики што му ги дале родителите, или ако и инаку штетата може да им се препише на родителите.“

³⁸ Во редот на нив, секако, спаѓаат сите одредби кои се однесуваат на претпоставената вина. Дел од нив и беа веќе цитирани при излагањето за овој вид вина. За ова види го и член 163, кој зборува за ослободување од одговорност на имателот на опасна ствар, кога ќе докаже дека штетата не настанала од опасната ствар, туку исклучиво поради дејствие на оштетениот или трето лице. На нешто подруг начин ова е уредено и кај одговорноста во случај на несреќа предизвикана со моторни возила во движење. Таа паѓа врз имателот на моторното возило за кој ќе се докаже дека е виновен за предизвиканата несреќа. Меѓутоа, ако се докаже дека постои обострана вина, секој одговара според утврдениот степен на неговата вина (член 164 став 1 и 2 од ЗОО). На линија на ова е и решението кое го уредува прашањето за односот на штетникот и оштетениот кога за причинувањето на штетата делумно придонел и самиот оштетен. Ако утврди (докаже) постоење на ваков случај, оштетениот има право на сразмерно намален надомест (член 181 од ЗОО). За ова види го уште и член 256, кој го уредува прашањето за вината на доверителот при причинувањето на штетата и нејзината големина, како и за отежнувањето на должниковата положба да ја изврши својата обврска. Во овие случаи, кога ќе се докаже нејзиното постоење на страната на доверителот, надоместот кој паѓа на товар на должникот се намалува сразмерно со вината на доверителот.

штетникот- во нашиот случај адвокатот, нотарот и извршителот, тој треба да докаже дека самиот или заменикот извршител помошникот извршител и вработените постапувале со должно внимание, а оштетениот кој има обврска да докажува крајно невнимание и намера. Сепак постапувањето на адвокатот, нотарот и извршителот спротивно на Законот не се претпоставува, туку тој што претрпел штета оштетениот, доколку се повикува на незаконско спроведување или неисполнување на должностите определени со закон треба тоа и да го докаже.

8.1 Губење на правото да се бара надомест на штета

Побарувањето на надомест на причинета штета застарува за три години од кога оштетениот дознал за штетата и за лицето кое ја сторило штетата. Во секој случај ова побарување застарува за пет години од кога настанала штетата. Кога штетата е причинета со кривично дело, а за кривично гонење е предвиден подолг рок на застареност, барањето за надомест на штета спрема одговорното лице застарува кога ќе измине времето определено за застареност на кривичното гонење. Прекилот на застарувањето на кривичното гонење повлекува со себе и прекин на застарувањето на барањето за надомест на штета. Истото важи и за застојот на застарувањето. По настапувањето на застареност на правото да бара надомест на штетата, оштетениот може да бара од одговорното лице, според правилата кои важат во случај на стекнување без основа, да му го отстапи она што го добил со дејствието со кое е причинета штетата. Правото на оштетениот да бара од одговорното лице да му го отстапи она што го добило со дејствието со кое е причинета штетата застарува со истекот на последниот ден на општиот рок на застареност.

Со застареност престанува правото да се бара присилно исполнување на обврската. Застареноста настапува кога ќе истече определеното време со закон во кое доверителот можел да бара исполнување на обврската. Судот не може да ја земе предвид застареноста ако должникот не се повикал на неа. Застареноста почнува да тече првиот ден по денот кога доверителот имал право да бара исполнување на обврската, ако за одделни случаи со закон не е пропишано нешто друго. Ако обврската се состои во тоа нешто да не се стори, да се пропушти или трпи, застареноста почнува да тече првиот ден од денот кога должникот постапил спротивно на обврската. Застареноста настапува кога ќе истече последниот ден од времето определено со закон. Во време на застареноста се смета и времето кое изминало во корист на должниковите

претходници. Со правна работа не може да се определи подолго или пократко време на застареноста од она време што е определено со закон. Со правна работа не може да се определи дека застареноста нема да тече за некое време. Должникот не може да се откаже од застареноста пред да измине времето определено за застареност. Писменото признание на застарена обврска се смета како откажување од застареноста. Исто дејство има давањето на залог или некое друго обезбедување за застарено побарување. Ако должникот исполни застарена обврска, нема право да бара да му се врати она што го дал, дури и ако не знаел дека обврската е застарена. Кога ќе застари главното побарување, тогаш се застарени и споредните побарувања, како што се побарувањата на камати, плодови, трошоци, договорна казна. Правилата за застареност не се применуваат во случаи кога во законот се определени роковите во кои треба да се подигне тужба или да се изврши определено дејствие под закана на губење на правото.

9.1 Осигурување на професионална одговорност

Врз основа склучување на договор за осигурување од професионална одговорност и со стекнување на полисата од професионална одговорност, се обезбедува правна помош и заштита на осигуреникот- адвокатот, нотарот и извршителот во судската постапка, и исплата на основаните барања за надомест на штета, и на трошоците на судската постапка. Договор за осигурување се склучува врз основа на писмена понуда поднесена оди, а склучен е кога договорните страни ќе ја потпишат полисата за осигурување. Во ЗА (видете член 37-а став 10-12) стои дека осигурителите седолжни да го склучат договорот за осигурување од договорност со адвокатот кој ќе им се обрати, или со Комората. Условите за осигурување заеднички ги утврдуваат осигурителните друштва во Република Македонија во договор со Комората, освен во случај кога Комората го врши осигурувањето на адвокатите. Осигурителните друштва седолжни за сек ојаследна година да определат осигурително друштво кое ќе ги застапува. Ако истите не постапат така најдоцна до крајот на октомври во текот на година, занавен застапник ќе се смета осигурителното друштво кое ќе го определи Комората. Одлуката на Комората затоа не е управен акт. Ќе се смета дека адвокатот склучил договор за осигурување кога поднел барање за осигурување, безогледнато а дали во тоа време веќе бил постигнат договор .

Ако осигуреникот во врска со примената писмена понуда побара било какво дополнување или измена, како ден на прием на понудата ќе се смета денот кога

осигурувачот го примил бараното дополнување или измена. Договорувачот-(адвокатот, нотарот или извршителот) на осигурувањето,премијата за осигурување ја плаќа веднаш, при склучување на договорот за осигурување, ако поинаку не е договорено. Ако е договорено премија да се плаќа во рати, осигурувачот може да засмета законска камата, во случај кога премијата не е платена до денот на доспеаност на договорената рата

Осигурувањето од професионална одговорност на адвокатите , нотарите и извршителите е задолжително . Со ова се настојува да се заштитат лицата кои ги користат услугите на адвокатите, нотарите и извршителите, затоа што штетите при настанување на осигурениот случај можат да бидат големи. Со осигурувањето се овозможува надомест на штета, која осигуреникот ја предизвикува поради стручна грешка настаната при вршење на дејноста , а на осигуреникот да не му се случи поради обврската за надомест на штета материјално да го загрози неговото редовно работење. Предмет на ова осигурување е одговорност на осигуреникот – адвокат, нотар извршителот заради стручни грешки при вршење на дејноста и кај него вработените лица.Ова осигурување од професионалната одговорност ја покрива имотната штета, која не настанува ни на лица, ни на ствари, туку како последица од пропустите и стручните грешки. Минималната сума на осигурување е различна 10000 евра во денарска противвредност за адвокати 50 000 евра денарска противвредност за адвокатски друштва, 50 000 евра денарска противвредност за нотари (или во висина на заработка за минатата година) за извршителите е предвидена во ЗИ и изнесува 100000 евра во денарска противвредност, а секако може да се договори и поголема сума.

Според ЗОО чл. 996-997 во случај на осигурување од одговорност, осигурувачот одговара за штетата настаната со осигурениот случај само ако третото оштетено лице го бара нејзиниот надомест. Осигурувачот ги поднесува во границите на сумата на осигурувањето, трошоците на спорот за одговорноста на осигуреникот. Во случај на осигурување од одговорност, оштетеното лице може да бара непосредно од осигурувачот надомест на штетата што ја претрпело со настанот за кој одговара осигуреникот, но најмногу до износот на обврската на осигурувачот. Оштетеното лице има, од моментот кога станал осигурениот случај, сопствено право на надомест од осигурувањето, па секоја подоцнежна промена во правата на осигуреникот спрема осигурувачот е без влијание врз правото на оштетеното лице на надомест.

Осигуреникот е должен да го извести осигурувачот најдоцна во рок од 3 дена од денот на пријавувањето на оштетното побарување од оштетениот. Осигуреникот е должен на осигурувачот да му овозможи увид во целокупната документација со уредна сметководствена евиденција и аргументирани факти кои се потребни за утврдување на причината и висината на штетата. Осигуреникот е должен да го извести осигурувачот и да достави наод од надлежен орган, кога барањето за надомест на штета против него е истакнато преку суд. Осигуреникот не е овластен без претходна согласност од осигурувачот да се изјаснува по барањето, а особено да го признае потполно или делумно, да се спогодува или да изврши исплата. Ако оштетениот поднесе тужба за надомест на штета против осигуреникот, тој е должен да го извести осигурувачот писмено во врска со штетниот настан, како и да се договорот околу водењето на спорот. Во случај кога оштетениот со барањето за надомест на штета непосредно ќе му се обрати на осигурувачот, осигуреникот е должен да даде писмена изјава за причината за настанување на штета и е должен да ги презентира сите документи од уредно водената евиденција и битните факти со кои располага, а кои се неопходни за утврдување на одговорноста за причинетата штета и оценка на основаноста на барањето, обемот и висината на штетата. До колку осигуреникот не се придржува кон ваквите обврските самиот ќе ги сноси штетните последици кои ќе настанат поради тоа, освен ако тие би настанале и да се придржувал кон обврските. Осигурувачот најчесто согласно со општите услови за осигурување му обезбедува на осигуреникот правна заштита и тоа во поглед на: - испитување и утврдување на одговорноста за штетен настан; - изнесува советодавни-консултативни ставови и насоки за постапување; Доколку оштетниот води спор директно со осигуреникот, осигурувачот се обврзува дека за потребите на истиот може да се вклучи како замешувач, да дава изјави кои што смета дека ќе бидат од корист за задоволување или за одбрана од неосновано или претерано барање за надомест на штета, како и во насока на утврдување на постоење на осигурен случај и процена на висината на штетата. Како би добил правна заштита благовремено, осигуреникот е должен веднаш да го извести и запознае осигурувачот за сите предјавени или најавени оштетни побарувања упатени директно кон него или за секој поведен судски спор поврзан со предметно осигурување и е должен да се придржува строго до упатствата и насоките добиени од осигурувачот, во спротивно секое поинакво негово дејствување, со исклучок на правосилно утврдена правна работа нема да биде основ за обештетување. Во случај осигурувачот на име надомест на штета да ја исплатил сумата на осигурување пред покренување на спорот, престанува и

неговата обврска на правна заштита. Осигурувачот може да даде согласност водењето на спорот да му се довери на осигуреникот кој е должен да се придржува на упатствата кога се работи за неосновани барања. Осигурувачот може да одбие да води постапка за надомест на штета во име на осигуреникот, ако оцени дека нема место за давање правна заштита, односно доколку оцени дека штетниот настан не е осигурен случај. Висината на надоместот на штета не може да биде поголема од штетата што оштетениот ја претрпел со настанување на осигурениот случај. Надоместот на штета и судските трошоци се исплатуваат најмногу до договорената сума на осигурувањето, со што престанува и обврската на осигурувачот. Во рок определен од законот, штетникот е должен да истакне барање за надомест на штета. Според општите правила кои важат во облигационото право, побарувањето на надомест на причинета штета застарува во рок од три години од кога оштетеникот дознал за штетата и за лицето кое ја сторил оштетата (субјективен рок). Најдолг период на застареност на побарување е пет години од моментот на настанување на штетата (објективен рок). Во случај кога штетата е резултат на сторено кривично дело, а за кривичното гонење е предвиден подолг рок на застареност, барањето за надомест на штета спрема одговорното лице застарува со истекот на времето определено за застареност на кривичното гонење. Застареноста почнува да тече првиот ден по денот кога доверителот имал право да бара исполнување на обврската, ако за одделни случаи со закон не е пропишано нешто друго. Со истекот на последниот ден на општиот рок на застареност престанува правото да се бара присилно исполнување на обврската.

Во членот 37-а став 1 од ЗА стои дека Адвокатот е должен да се осигура од договорна заштета која би ја сторил на трети лица со намера или пренебрежност на адвокатската дејност. А во став 13 од истиот член стои Ако адвокатот штетата ја направи на трето лице намерно или од грубо невнимание, осигурителното друштво кое ја надоместило штетата на трето лице има право на регрес спрема адвокатот, односно адвокатското друштво. Вака се чини дека адвокатите не добиваат ништо со осигурувањето.

Во ЗИ во чл.43 став е определено дека осигурителното друштво има право на регрес од извршителот за надоместената штета само во случај кога штетата е причинета по вина на извршителот. Со оглед дека се работи за субјективна одговорност се чини дека законодавецот користејќи го терминот вина дава основа за

право на регрес на осигурителната компанија секогаш кога со противправно дејствие на извршителот ќе настапи штета. Вообичаено правото на регрес се поврзува со крајното невнимание и намерата а не за по благите степени на вина, како што е небрежноста и обичното невнимание. Ваквата определба е неповолна за извршителите и го прави осигурување од професионална одговорност најблаго речено непотребно затоа што осигурителното друштво при настанување на штета на професионална одговорност ќе може да бара регрес секогаш кога извршителот има вина. Осигуреникот може да договори со осигурувачот сам да учествува во секоја штета со одреден износ од утврдената висина за надомест на штета. Ако е договорено да осигуреникот учествува во секој штетен настан, во случај на настанување на осигуран случај, осигурувачот има обврска да исплати оној дел од штетата која го поминува износот на договорената франшиза. Најчесто со осигурувањето се опфатени само осигурени случаи што ќе настанат на територијата на Република Македонија.